

BS/124/2010

**WYBORY PREZYDENCKIE W CIENIU
KATASTROFY SMOLEŃSKIEJ**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
4 lutego 2010 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

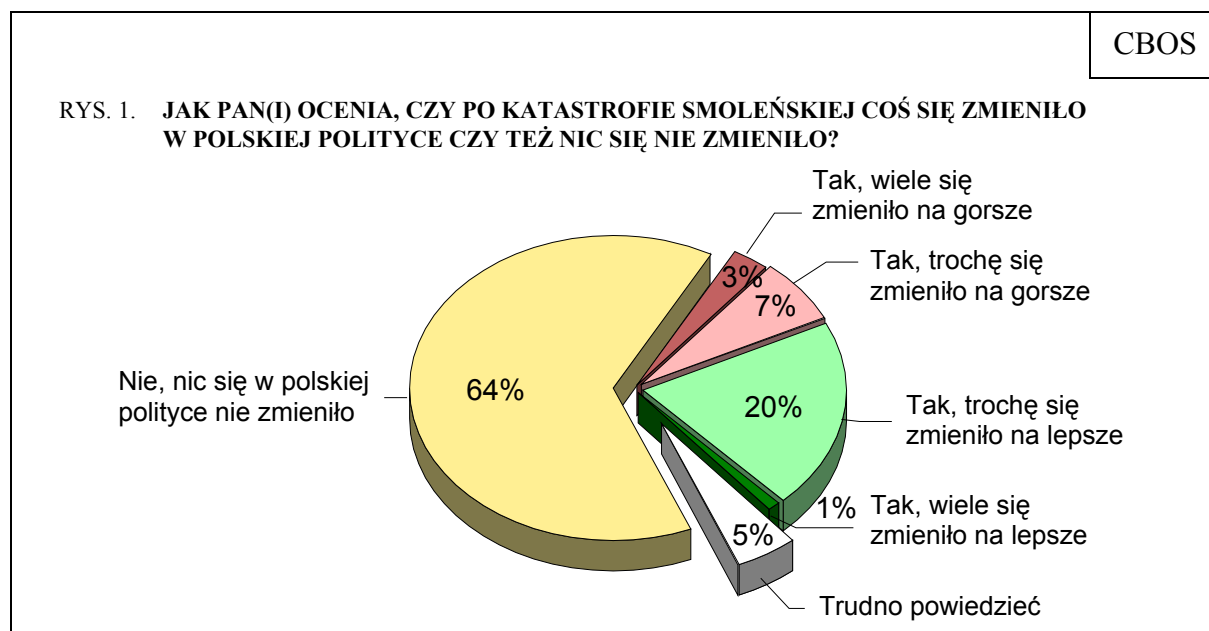
SPIS TREŚCI

POSTRZEGANIE SFERY POLITYKI PO KATASTROFIE SMOLEŃSKIEJ	1
DECYZJE ELEKTORATÓW LECHA KACZYŃSKIEGO I DONALDA TUSKA W WYBORACH PREZYDENCKICH W 2010 ROKU	4
ZACHOWANIA WYBORCZE W I I II TURZE – PRZEPLÝW ELEKTORATÓW.....	6
DETERMINANTY DECYZJI WYBORCZYCH	8
Lewica – prawica	8
Polska solidarna – Polska liberalna.....	11
Poglądy na ważne kwestie społeczne.....	13
POSTRZEGANIE RÓŻNIC MIĘDZY KANDYDATAMI W WYBORACH PREZYDENCKICH I ICH UGRUPOWANIAMI POLITYCZNYMI A UDZIAŁ W WYBORACH	16
ALIENACJA POLITYCZNA A UDZIAŁ W WYBORACH	18
OCENY DEMOKRACJI A DECYZJE WYBORCZE	20

Ostatnie wybory prezydenckie odbyły się w wyjątkowych okolicznościach. Katastrofa smoleńska nie tylko wpłynęła na przyspieszony termin wyborów, wymusiła zmianę kandydatów (tragicznie zmarłego Lecha Kaczyńskiego, który z dużym prawdopodobieństwem miał ubiegać się z ramienia PiS o reelekcję, zastąpił Jarosław Kaczyński, a kandydata SLD Jerzego Szmajdzińskiego – Grzegorz Napieralski), ale niewątpliwie wywarła wpływ także na przebieg kampanii prezydenckiej. Warto się również zastanowić nad wpływem, jaki to tragiczne wydarzenie miało na wyborców. Czy katastrofa smoleńska wpłynęła na postrzeganie polskiej sceny politycznej¹?

POSTRZEGANIE SFERY POLITYKI PO KATASTROFIE SMOLEŃSKIEJ

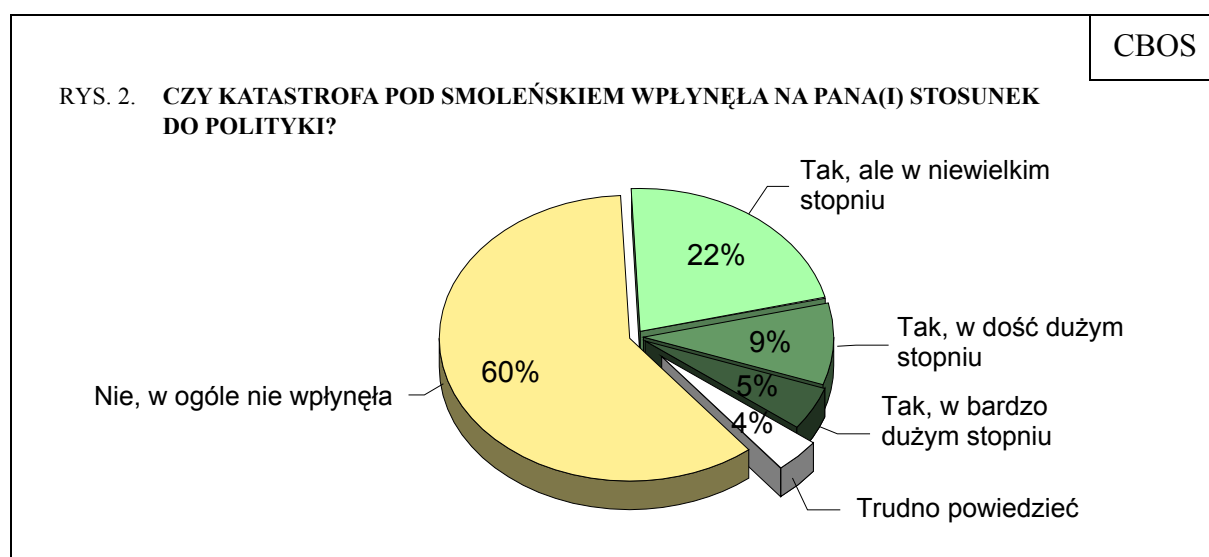
Respondentów zapytaliśmy, czy – ich zdaniem – po katastrofie smoleńskiej coś zmieniło się w polskiej polityce.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (242) przeprowadzono w dniach 8 – 14 lipca 2010 roku na liczącej 899 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Niespełna jedna trzecia ankietowanych (31%) uważa, że po katastrofie lotniczej pod Smoleńskiem zaszły zmiany w polskiej polityce, przy czym 21% jest zdania, że na lepsze, a 10% – że na gorsze. Zdecydowana większość respondentów (64%) ocenia, iż wydarzenie to nie spowodowało żadnych zmian w polskiej polityce.

Katastrofa smoleńska wywarła również stosunkowo niewielki wpływ na stosunek badanych do polityki. Większość osób (60%) uważa, że po kwietniowej tragedii ich podejście do polityki w ogóle się nie zmieniło, a nieco ponad jedna piąta (22%) deklaruje zmianę w niewielkim stopniu. Jedynie 14% respondentów jest zdania, że katastrofa pod Smoleńskiem wpłynęła na ich stosunek do polityki w dużym stopniu.

Powyższe dane pokazują, że według jednej trzeciej ankietowanych katastrofa smoleńska wpłynęła bądź to na polską politykę, bądź na stosunek Polaków do polityki. Czy zmiany te oddziaływały w istotny sposób na zachowania wyborcze respondentów?

Tabela 1

	Postrzegane zmiany w polityce polskiej	Postrzegane zmiany w podejściu do polityki
Uczestnictwo w I turze	-0,045	-0,062
Uczestnictwo w II turze	-0,081 *	-0,098 **
Głosowanie w II turze na Bronisława Komorowskiego	-0,082 *	-0,095 **
Głosowanie w II turze na Jarosława Kaczyńskiego	0,020	-0,191 ***

Istotność statystyczna *<0,05, **<0,01, ***<0,001

Dane zawarte w tabeli 1 wskazują, że większy wpływ zarówno na skłonność do głosowania, jak i na wybór kandydata miało postrzeganie zmian we własnym stosunku

do polityki. Ani fakt, że wyborcy dostrzegają zmiany w polskiej polityce, ani zmiany w podejściu do polityki nie są skorelowane z uczestnictwem w I turze wyborów prezydenckich (obie korelacje są nieistotne statystycznie). Postrzeganie zmian w polskiej polityce jest skorelowane ze skłonnością do głosowania w II turze (im większy stopień postrzeganych zmian, tym bardziej wyborca skłonny był do oddania głosu) oraz z wyborem kandydata w I turze wyborów (im większy stopień postrzeganych zmian, tym większe prawdopodobieństwo oddania głosu na Bronisława Komorowskiego), choć korelacje te są słabe. Zmiana w podejściu do polityki jest skorelowana zarówno z decyzją o głosowaniu w II turze wyborów, jak i z wyborem kandydata w I i II turze. Im bardziej zmienił się stosunek respondenta do polityki, tym bardziej skłonny był on oddać głos w II turze, na jednego lub na drugiego kandydata, przy czym wpływ tej zmiennej na skłonność do głosowania na Jarosława Kaczyńskiego jest nieco silniejsza.

Mimo że różnice we wpływie katastrofy smoleńskiej na stosunek różnych grup społecznych do polityki nie są znaczne, można powiedzieć, że wpływ ten zaznaczył się wśród osób starszych, biernych zawodowo (emerytów i bezrobotnych), robotników niewykwalifikowanych, rolników, badanych gorzej wykształconych oraz regularnie uczestniczących w praktykach religijnych. Ciekawy jest też fakt, że zmiana stosunku do polityki w większym stopniu odnosi się do osób o poglądach prawicowych (por. tabele aneksowe).

Można byłoby oczekiwać, że katastrofa smoleńska wpłynęła przede wszystkim na osoby, które w 2005 roku głosowały na Lecha Kaczyńskiego.

Tabela 2

Jak Pan(i) ocenia, czy po katastrofie smoleńskiej coś się zmieniło w polskiej polityce czy też nic się nie zmieniło?	Na kogo głosował(a) Pan(i) w II turze wyborów prezydenckich w 2005 roku?	
	Na Lecha Kaczyńskiego	Na Donalda Tuska
	w procentach	
Tak, wiele się zmieniło na lepsze	0	1
Tak, trochę się zmieniło na lepsze	22	21
Tak, trochę się zmieniło na gorsze	5	9
Tak, wiele się zmieniło na gorsze	5	2
Nie, nic się w polskiej polityce nie zmieniło	65	63
Trudno powiedzieć	3	4
Odmowa odpowiedzi	0	1

Okazuje się, że nie ma znaczących różnic między elektoratami obu kandydatów na prezydenta w wyborach z 2005 roku, jeśli chodzi o postrzeganie zmian w polskiej polityce po 10 kwietnia. O tym, że w sferze polityki wiele zmieniło się na gorsze, przekonany jest

większy odsetek wyborców Lecha Kaczyńskiego, natomiast o tym, że trochę zmieniło się na gorsze – więcej wyborców Donalda Tuska.

Większe zróżnicowanie między elektoratami Lecha Kaczyńskiego i Donalda Tuska można zaobserwować analizując odpowiedzi na pytanie o wpływ katastrofy pod Smoleńskiem na stosunek do polityki.

Tabela 3

Czy katastrofa pod Smoleńskiem wpłynęła na Pana(i) stosunek do polityki?	Na kogo głosował(a) Pan(i) w II turze wyborów prezydenckich w 2005 roku?	
	Na Lecha Kaczyńskiego	Na Donalda Tuska
	w procentach	
Tak, w bardzo dużym stopniu	11	3
Tak, w dość dużym stopniu	15	7
Tak, ale w niewielkim stopniu	26	22
Nie, w ogóle nie wpłynęła	45	65
Odmowa odpowiedzi	3	3
Trudno powiedzieć	0	0

Jedna czwarta wyborców, którzy w 2005 roku oddali głos na Lecha Kaczyńskiego, uważa, że katastrofa smoleńska wpłynęła na ich stosunek do polityki w bardzo dużym (11%) lub dość dużym (15%) stopniu. Taki sam wpływ katastrofy smoleńskiej na stosunek do polityki deklaruje odpowiednio 3% i 7% wyborców Donalda Tuska, natomiast niemal dwie trzecie jego elektoratu (65%) uważa, że w ogóle nie wpłynęła ona na ich podejście do polityki (takie same deklaracje składa 45% wyborców Lecha Kaczyńskiego).

Wpływ katastrofy smoleńskiej na stosunek do polityki jest skorelowany z wyborem kandydata w wyborach prezydenckich w 2005 roku (korelacja wynosi 0,252 przy istotności statystycznej na poziomie $p < 0,001$). Nie może dziwić, że wyborcy Lecha Kaczyńskiego z 2005 roku deklarują, iż katastrofa, w której stracili „swojego” prezydenta, wpłynęła na ich nastawienie do polityki.

DECYZJE ELEKTORATÓW LECHA KACZYŃSKIEGO I DONALDA TUSKA W WYBORACH PREZYDENCKICH W 2010 ROKU

Nasuwa się pytanie, co stało się z wyborcami, którzy w 2005 roku głosowali na Lecha Kaczyńskiego? Czy jest to ten sam elektorat, który w 2010 roku oddał głos na Jarosława Kaczyńskiego?

Tabela 4 pokazuje, na kogo w I turze tegorocznych wyborów prezydenckich głosowali ci, którzy w II turze wyborów w 2005 roku oddali głos na Lecha Kaczyńskiego, a na kogo głosujący wówczas na Donalda Tuska.

Tabela 4

Na kogo głosował(a) Pan(i) w I turze wyborów prezydenckich 20 czerwca 2010 roku?	Na kogo głosował(a) Pan(i) w wyborach prezydenckich w 2005 roku?	
	Na Lecha Kaczyńskiego	Na Donalda Tuska
	w procentach	
Marek Jurek	1	1
Jarosław Kaczyński	70	4
Bronisław Komorowski	13	69
Janusz Korwin-Mikke	2	1
Andrzej Lepper	1	0
Kornel Morawiecki	0	0
Grzegorz Napieralski	7	21
Andrzej Olechowski	1	1
Waldemar Pawlak	2	2
Bogusław Ziętek	0	0
Trudno powiedzieć	1	1
Odmowa odpowiedzi	2	0

Jak można było się spodziewać, wyborcy głosujący na kandydatów dwóch głównych partii politycznych okazali się dość stabilni w swoich preferencjach: większość elektoratu Lecha Kaczyńskiego z II tury wyborów w 2005 roku (70%) oddała głos na Jarosława Kaczyńskiego, a większość wyborców Donalda Tuska z tamtych wyborów (69%) poparła Bronisława Komorowskiego. Pozostała część elektoratu Donalda Tuska głosowała głównie na Grzegorza Napieralskiego (21%), jedynie niewielka grupa (4%) – na kandydata PiS. Mniej więcej co ósmy wyborca Lecha Kaczyńskiego z II tury wyborów w 2005 roku (13%) oddał głos w I turze tegorocznych wyborów na Bronisława Komorowskiego, a co czternasty (7%) – na kandydata SLD.

Podział elektoratu Lecha Kaczyńskiego między Jarosława Kaczyńskiego i Bronisława Komorowskiego jest wyraźnie widoczny także w II turze tegorocznych wyborów.

Tabela 5

Na kogo głosował(a) Pan(i) w II turze wyborów prezydenckich 4 lipca 2010 roku?	Na kogo głosował(a) Pan(i) w II turze wyborów prezydenckich w 2005 roku?	
	Na Lecha Kaczyńskiego	Na Donalda Tuska
	w procentach	
Na Bronisława Komorowskiego	23	93
Na Jarosława Kaczyńskiego	74	5
Oddał(a)m głos nieważny, na żadnego z nich	0	2
Trudno powiedzieć	1	0
Odmowa odpowiedzi	2	0

Elektorat Donalda Tuska z II tury wyborów w 2005 roku okazuje się stabilny w swych preferencjach partyjnych. Aż 93% osób, które pięć lat temu oddały głos na kandydata PO, w tym roku w II turze wyborów prezydenckich zagłosowało na Bronisława Komorowskiego. Wyborcy, którzy w 2005 roku głosowali na Lecha Kaczyńskiego, są bardziej zróżnicowani: w 2010 roku 74% poparło Jarosława Kaczyńskiego, natomiast 23% – Bronisława Komorowskiego. Należy jednak pamiętać, że w II turze szeregi wyborców obu polityków ubiegających się o najwyższy urząd w państwie zasilili osoby, które w I turze głosowały na innych kandydatów.

ZACHOWANIA WYBORCZE W I I II TURZE – PRZEPLÝW ELEKTORATÓW

Niemal wszyscy wyborcy Bronisława Komorowskiego z I tury wyborów (99%) zagłosowali na niego także w II turze. Zaskakujący może być fakt, że 5% wyborców Jarosława Kaczyńskiego poparło w II turze jego konkurenta. Jeśli chodzi o głosy wyborców innych kandydatów, to elektorat Bronisława Komorowskiego został zasilony przede wszystkim przez wyborców Grzegorza Napieralskiego (80% z nich deklaruje, że oddało głos na Bronisława Komorowskiego, podczas gdy 17% przyznaje się do głosowania na Jarosława Kaczyńskiego).

Tabela 6

Na kogo głosował(a) Pan(i) w I turze wyborów prezydenckich 20 czerwca 2010 roku?	Na kogo głosował(a) Pan(i) w II turze wyborów 4 lipca 2010 roku?	
	Na Bronisława Komorowskiego	Na Jarosława Kaczyńskiego
	w procentach	
Marek Jurek	33	67
Jarosław Kaczyński	5	95
Bronisław Komorowski	99	0
Janusz Korwin-Mikke	50	50
Andrzej Lepper	67	33
Kornel Morawiecki	0	0
Grzegorz Napieralski	80	17
Andrzej Olechowski	83	0
Waldemar Pawlak	50	25
Bogusław Ziętek	0	100
Nie głosował(a)m	59	41

Niewielki odsetek wyborców pozostałych kandydatów – zarówno w populacji, jak i w próbie – uniemożliwia wyciągnięcie wniosków dotyczących ich wpływu na odsetek głosów uzyskanych przez obu kandydatów w II turze wyborów. Głosy tych wyborców w pewnym stopniu wpłynęły na wynik obu kandydatów w II turze wyborów. Według danych PKW, w II turze Bronisław Komorowski zyskał w stosunku do I tury 11,47% głosów, natomiast Jarosław Kaczyński – 10,53%. Według danych sondażowych, różnica między I i II turą jest znacznie mniejsza w przypadku Jarosława Kaczyńskiego (4%), natomiast niemal taka sama jak w oficjalnych danych – w przypadku Bronisława Komorowskiego (12%). Rozpatrując te zmiany trzeba wziąć pod uwagę, oprócz wyborców głosujących w I turze na innych kandydatów, także różnicę między frekwencją wyborczą w I i II turze.

Wyniki przeprowadzonej analizy pokazują, że wyborcy, którzy nie brali udziału w I turze wyborów, w nieco większym stopniu wsparli Bronisława Komorowskiego – 59% z nich głosowało na kandydata PO, a 41% na Jarosława Kaczyńskiego.

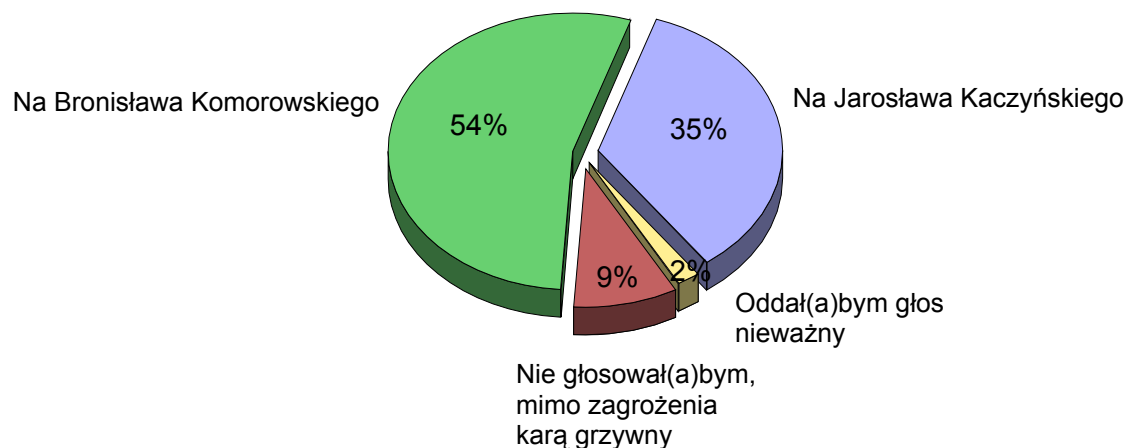
Na ostateczny wynik wyborów mogła mieć wpływ także absencja bądź napływ elektoratu w II turze (8% głosujących w I turze nie brało udziału w II, 10% głosujących w II turze przyznaje, że nie głosowało w I).

Mimo że większość niegłosujących wskazała kandydata, na którego oddałaby głos (54% zagłosowałoby na Bronisława Komorowskiego, 35% na Jarosława Kaczyńskiego), co dziewięć (11%) nie wzięło udziału w wyborach lub oddał głos nieważny. Profile osób, które zagłosowałyby na obu kandydatów, są zbliżone do profili tych, które faktycznie wzięły udział w wyborach (zob. tabele aneksowe).

ODPOWIEDZI OSÓB, KTÓRE NIE BRAŁY UDZIAŁU W II TURZE WYBORÓW (N=273)

CBOS

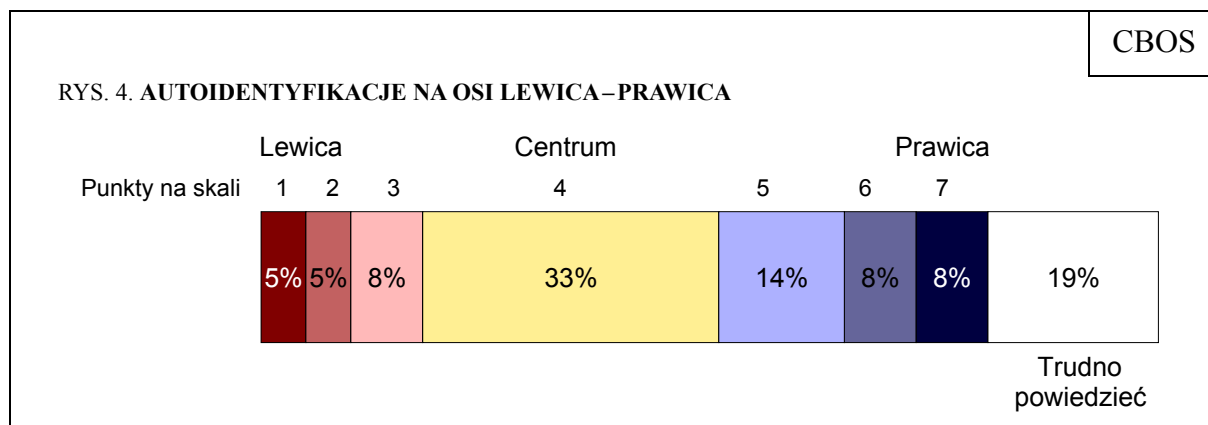
RYS. 3. W NIEKTÓRYCH KRAJACH DEMOKRATYCZNYCH, TAKICH JAK BELGIA CZY AUSTRALIA, JEST OBOWIĄZEK UCZESTNICTWA W WYBORACH POD KARĄ GRZYWNY. GDYBY TAK BYŁO W POLSCE, TO NA KTÓREGO KANDYDATA ZDECYDOWAŁ(A)BY SIĘ PAN(I) ODDAĆ SWÓJ GŁOS W II TURZE WYBORÓW PREZYDENCCKICH?

DETERMINANTY DECYZJI WYBORCZYCH

LEWICA–PRAWICA

Pojawia się pytanie, czym kierowali się wyborcy wybierając kandydata, na którego oddadzą głos? Istotnymi determinantami decyzji wyborczej są autoidentyfikacja na osi lewica–prawica oraz kwestie uznane w danym miejscu i czasie za istotne i wymagające rozwiązania. Oba czynniki pozwalają na określenie dystansu między wyborcą a kandydatem w przestrzeni rywalizacji politycznej. Przestrzeń ta tworzona jest przez pozycję, jaką zajmują poszczególne partie i kandydaci. Dla autoidentyfikacji na osi lewica–prawica posłużono się 7-punktową skalą, na której 1 oznacza przekonania lewicowe, a 7 – prawicowe. Większość respondentów potrafiła określić swoje poglądy polityczne w tych kategoriach, jedna piąta zaś (19%) wskazała „trudno powiedzieć”.

Szczegółowa analiza pokazuje, że jedna piąta badanych (18%) określa swoje poglądy polityczne jako lewicowe, podczas gdy niemal jedna trzecia (30%) odnajduje się po prawej stronie skali. Relatywnie najwięcej osób (33%) deklaruje poglądy centrowe: wybiera wartość 4, czyli środek skali. W tej grupie znajdują się jednak zarówno ci, którzy rzeczywiście mają poglądy centrowe, jak i osoby nieodnajdujące się na osi lewica–prawica i wybierające wartość umieszczoną pośrodku skali. Średnia dla ogółu ankietowanych wynosi 4,26, reprezentują więc oni poglądy centrowe, z delikatnym przesunięciem w kierunku prawicy.

Respondenci zaznaczali też pozycję, jaką – ich zdaniem – na tej samej osi zajmują Bronisław Komorowski i Jarosław Kaczyński. Obaj kandydaci są uznawani za prawicowych. Zdaniem ogółu respondentów średnia dla Bronisława Komorowskiego wynosi 4,41, a dla Jarosława Kaczyńskiego – 5,30. Kaczyński jest więc uznawany za kandydata bardziej prawicowego niż Komorowski.

Tabela 7

	Autoidentyfikacje na osi lewica–prawica	Bronisław Komorowski	Jarosław Kaczyński
Ogół badanych	4,26 (1,535)	4,41 (1,702)	5,30 (1,867)
I tura 2010 wyborcy Bronisława Komorowskiego	4,15 (1,343)	4,72 (1,537)	5,31 (1,770)
I tura 2010 wyborcy Jarosława Kaczyńskiego	5,10 (1,537)	4,17 (1,879)	5,58 (1,765)
I tura 2010 wyborcy Grzegorza Napieralskiego	2,98 (1,379)	4,30 (1,684)	5,65 (1,745)
II tura 2010 wyborcy Bronisława Komorowskiego	3,87 (1,450)	4,60 (1,542)	5,37 (1,797)
II tura 2010 wyborcy Jarosława Kaczyńskiego	5,04 (1,498)	4,09 (1,869)	5,45 (1,850)
II tura 2005 wyborcy Donalda Tuska	3,88 (1,534)	4,68 (1,475)	5,54 (1,769)
II tura 2005 wyborcy Lecha Kaczyńskiego	4,79 (1,648)	4,14 (1,837)	5,44 (1,857)
W nawiasach odchylenie standardowe			

Spośród respondentów, którzy brali udział w I turze tegorocznych wyborów, średnia dla wyborców Bronisława Komorowskiego wynosi 4,15, dla wyborców Jarosława Kaczyńskiego 5,10, a dla wyborców Grzegorza Napieralskiego – 2,98. Jak można było oczekiwać, elektorat Napieralskiego jest najbardziej lewicowy, natomiast Komorowskiego ma poglądy bliższe centrowych niż elektorat Kaczyńskiego.

Jeśli chodzi o postrzeganie Bronisława Komorowskiego i Jarosława Kaczyńskiego przez ich elektoraty, średnie nie różnią się znacząco. Można jednak zauważyć, że elektorat Komorowskiego postrzega swojego kandydata jako bardziej prawicowego (średnia 4,72) niż pozostałe elektoraty (odpowiednio: 4,17 dla wyborców Jarosława Kaczyńskiego i 4,30 – Grzegorza Napieralskiego). Wyborcy Jarosława Kaczyńskiego (średnia 5,58) określają go jako bardziej prawicowego niż ci, którzy w I turze głosowali na Bronisława Komorowskiego (średnia 5,31), i bardziej centrowego niż elektorat Napieralskiego (średnia 5,65). Niezależnie od decyzji wyborczej, Jarosław Kaczyński jest postrzegany jako polityk bardziej prawicowy niż Bronisław Komorowski.

Średnia dla wyborców, którzy w II turze głosowali na Jarosława Kaczyńskiego (5,04), praktycznie nie różni się od średniej dla elektoratu tego kandydata w I turze. Istotna zmiana nastąpiła w autoidentyfikacji elektoratu Bronisława Komorowskiego – średnia spadła do 3,87, co można tłumaczyć przepływem wyborców, którzy w I turze głosowali na Grzegorza Napieralskiego. Przedstawione wcześniej analizy potwierdzają, że w II turze wyborcy kandydata SLD poparli przede wszystkim Bronisława Komorowskiego. Postrzeganie kandydatów przez wyborców ich kontrkandydatów praktycznie się nie zmieniło.

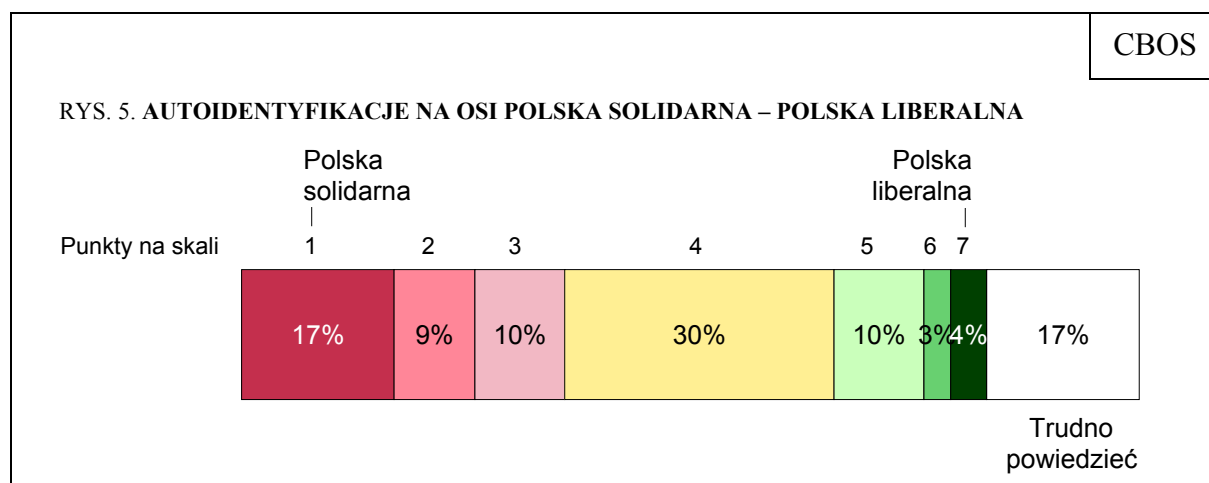
Porównując wyborców Jarosława Kaczyńskiego i Bronisława Komorowskiego z wyborcami Lecha Kaczyńskiego i Donalda Tuska z 2005 roku można zauważyć, że ówczesne elektoraty obu kandydatów różnią się od ich następców z tegorocznych wyborów. Wyborcy Lecha Kaczyńskiego, ze średnią 4,79, mają poglądy bardziej centrowe niż wyborcy Jarosława Kaczyńskiego. Różnice w poglądach może wyjaśniać fakt, że część wyborców Lecha Kaczyńskiego zagłosowała w 2010 roku na kandydata PO. Wyborcy Donalda Tuska, ze średnią 3,88, przypominają elektorat Bronisława Komorowskiego z II tury wyborów. Należy jednak pamiętać, że część elektoratu Donalda Tuska zagłosowała w I turze wyborów w 2010 roku na Grzegorza Napieralskiego. Ich odływ (w stosunku do roku 2005) mógł wpłynąć na zmianę średniej elektoratu Bronisława Komorowskiego w I turze.

Jarosław Kaczyński jest postrzegany przez wyborców Lecha Kaczyńskiego i Donalda Tuska podobnie jak przez resztę elektoratu (średnie wynoszą odpowiednio: 5,44 i 5,54).

Elektorat Lecha Kaczyńskiego postrzega Bronisława Komorowskiego w podobny sposób jak wyborcy Jarosława Kaczyńskiego (średnia 4,14). Wyborcy Tuska określają Komorowskiego tak samo jak jego własny elektorat (średnia 4,68).

POLSKA SOLIDARNA – POLSKA LIBERALNA

Od 2005 roku istotna w naszym kraju okazuje się też dychotomia Polska solidarna – Polska liberalna. Respondentów proszono o zaznaczenie pozycji swojej i dwóch głównych pretendentów do prezydentury na 7-punktowej skali, na której 1 oznacza Polskę solidarną, a 7 – liberalną. W wymiarze tym odnajduje się 83% respondentów, a więc niemal tyle samo, ile na osi lewica–prawica.

Największa grupa (30%) lokuje się pośrodku skali, co – podobnie jak w przypadku osi lewica–prawica – może oznaczać, że poglądy tych osób rzeczywiście odpowiadają środkowi skali albo że respondenci ci nie potrafią odnaleźć się w tym wymiarze. Tylko 17% badanych opowiada się za Polską liberalną, podczas gdy 36% – za Polską solidarną, w tym aż 17% umiejscawia się na najbardziej skrajnej pozycji.

Średnia dla wszystkich respondentów wynosi 3,39, co oznacza, że Polacy popierają raczej koncepcję Polski solidarnej. Jeśli chodzi o kandydatów w wyborach, Bronisław Komorowski, ze średnią 5,06, postrzegany jest jako liberalny, podczas gdy Jarosław Kaczyński, ze średnią 2,43, jako solidarny.

Tabela 8

	Autoidentyfikacje na osi Polska solidarna – Polska liberalna	Bronisław Komorowski	Jarosław Kaczyński
Ogół badanych	3,39 (1,664)	5,06 (1,794)	2,43 (1,734)
I tura 2010 wyborcy Bronisława Komorowskiego	3,99 (1,423)	4,57 (1,803)	2,58 (1,653)
I tura 2010 wyborcy Jarosława Kaczyńskiego	2,38 (1,516)	5,62 (1,762)	2,01 (1,630)
I tura 2010 wyborcy Grzegorza Napieralskiego	3,68 (1,455)	5,12 (1,716)	2,61 (1,843)
II tura 2010 wyborcy Bronisława Komorowskiego	3,98 (1,423)	4,69 (1,796)	2,66 (1,764)
II tura 2010 wyborcy Jarosława Kaczyńskiego	2,38 (1,442)	5,55 (1,767)	1,91 (1,506)
II tura 2005 wyborcy Donalda Tuska	4,04 (1,458)	4,80 (1,669)	2,69 (1,744)
II tura 2005 wyborcy Lecha Kaczyńskiego	2,61 (1,636)	5,32 (1,915)	2,08 (1,634)
W nawiasach odchylenie standardowe			

Gdy spojrzymy na autoidentyfikację wyborców poszczególnych kandydatów w I turze, okazuje się, że elektoraty Bronisława Komorowskiego i Grzegorza Napieralskiego są do siebie bardzo podobne (średnie wynoszą odpowiednio: 3,99 i 3,68). Bronisław Komorowski jest postrzegany jako bardziej liberalny przez elektoraty Kaczyńskiego (5,62) i Napieralskiego (5,12) niż przez własny elektorat (4,57). O podobnej tendencji można mówić w przypadku elektoratów obu kandydatów z II tury (średnie 4,69 dla wyborców Komorowskiego i 5,55 dla wyborców Kaczyńskiego), a także elektoratów Donalda Tuska i Lecha Kaczyńskiego z roku 2005 (odpowiednio: 4,8 i 5,32).

Jarosław Kaczyński jest zdaniem swoich wyborców „bardziej solidarny” (2,01) niż zdaniem elektoratu Bronisława Komorowskiego (2,58) czy Grzegorza Napieralskiego (2,61). Podobnie jak w przypadku Komorowskiego, postrzeganie tego kandydata przez elektoraty obu pretendentów do prezydentury w II turze wyborów 2010 i w 2005 roku nie odbiega znacząco od tego modelu. Miejsca zajmowane przez respondenta zarówno w wymiarze lewica–prawica, jak i w wymiarze Polska solidarna – Polska liberalna wpływają na decyzję o wyborze kandydata w obu turach wyborów w 2010 roku (w I turze chodzi o głosowanie na Komorowskiego, Kaczyńskiego bądź Napieralskiego), a także wiążą się z decyzją wyborczą w II turze wyborów w 2005 roku.

Tabela 9

Wybory prezydenckie	Lewica–prawica	Polska liberalna – Polska solidarna
II tura 2005	-0,277***	0,419***
I tura 2010	-0,231***	0,082*
II tura 2010	0,280***	-0,444***

Istotność statystyczna *<0,05 **<0,01, ***<0,001

Oba wymiary są skorelowane także ze sobą (korelacja wynosi -0,187 przy istotności na poziomie $p < 0,001$).

POGLĄDY NA WAŻNE KWESTIE SPOŁECZNE

Innym determinantem decyzji wyborczej, a zarazem czynnikiem różnicującym poszczególne elektoraty są kwestie uznane w danym miejscu i czasie za ważne i wymagające rozstrzygnięcia. Poszczególne partie polityczne proponują rozwiązania tych kwestii, każdorazowo tworząc kontinuum. Spośród proponowanych rozwiązań wyborcy wybierają to, które najbardziej im odpowiada. Respondentom zadaliśmy pytania dotyczące czterech kwestii, prosząc ich o umieszczenie odpowiedzi na 11-punktowych skalach, na których 0 oznacza jedno skrajne rozwiązanie, a 10 – drugie. Przedstawione kwestie dotyczyły: **prywatyzacji** (0 – Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe, 10 – Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową), **podatków** (0 – Im większy dochód ktoś uzyskuje, tym większy jego procent powinien wpłacać w formie podatku, 10 – Każdy powinien płacić w formie podatku taki sam procent od swoich dochodów), **polityki zagranicznej** (0 – Nasza polityka zagraniczna powinna polegać na jak najściślejszej współpracy z Unią Europejską i podporządkowaniu się regułom w niej obowiązującym, 10 – Nasza polityka zagraniczna powinna przede wszystkim bronić naszej politycznej i gospodarczej niezależności, nawet za cenę wystąpienia z Unii Europejskiej) oraz **relacji państwo–Kościół** (0 – Kościół powinien być od państwa całkowicie oddzielony i nie powinien zajmować się polityką, 10 – Kościół powinien mieć znaczny wpływ na sprawy państwa i jego politykę).

Tabela 10

Punkty na skali	Wskazania dotyczące			
	prywatyzacji	podatków	polityki zagranicznej	relacji państwo – Kościół
	w procentach			
0	5	34	14	68
1	1	6	4	6
2	2	6	8	5
3	4	6	6	2
4	3	3	6	2
5	12	7	15	5
6	4	3	4	2
7	8	2	6	2
8	10	3	8	2
9	8	3	4	1
10	40	21	20	3
Trudno powiedzieć	4	5	6	2

Ogromna większość respondentów ma określone poglądy na temat czterech analizowanych kwestii, jedynie nieliczni wybierają odpowiedź „trudno powiedzieć”. Okazuje się, że niektóre kwestie, np. dotyczące podatków czy polityki zagranicznej, dość równomiernie polaryzują społeczeństwo, inne zaś – odnoszące się do prywatyzacji czy relacji państwo–Kościół – skupiają badanych po jednej stronie osi.

W kwestii prywatyzacji większość respondentów opowiada się za pozostawieniem znacznej liczby przedsiębiorstw w rękach państwa (aż 70% wybiera punkty na skali od 6 do 10, podczas gdy tylko 15% wskazuje na przedział od 0 do 4). Również w kwestii roli Kościoła w Polsce respondenci są stosunkowo jednomyślni – 83% jest zdania, że Kościół powinien być oddzielony od państwa i nie powinien zajmować się polityką, w tym ponad dwie trzecie (68%) wybiera wartość 0, a więc zdecydowanie zgadza się z tym stwierdzeniem. Respondenci są bardziej podzieleni, jeśli chodzi o kwestię podatków: 55% opowiada się za większymi podatkami dla osób lepiej zarabiających, a 32% uważa, że wszyscy powinni płacić taki sam podatek. Po obu stronach znaczna liczba respondentów wybiera odpowiedzi skrajne (odpowiednio 34% dla wartości 0 i 21% dla wartości 10). Również opinie na temat polityki zagranicznej naszego kraju są podzielone – 38% respondentów uważa, że Polska powinna ściśle współpracować z Unią, a 42% opowiada się za niezależnością polityczną i gospodarczą Polski. Poszczególne wartości mają dość równomierne poparcie. Uwagę zwraca największy spośród wszystkich kwestii odsetek osób znajdujących się pośrodku osi (15%).

Przesunięcie poglądów respondentów w jedną bądź drugą stronę potwierdzają także średnie wartości, jakie przyjmują poszczególne wymiary dla całości elektoratu. Wyraźnie

widać, w jakich kwestiach większość respondentów skłania się ku jednemu rozwiązaniu: w kwestii prywatyzacji średnia wynosi 8,42, a w kwestii relacji państwo–Kościół – 2,36. Podatki (średnia 4,99) i polityka zagraniczna wobec UE (średnia 6,29) są bliskie środka skali. Pojawia się pytanie, czy wymienione kwestie różnicują także elektoraty poszczególnych kandydatów?

Tabela 11

	Prywatyzacja	Podatki	Polityka zagraniczna	Relacje państwo–Kościół
Ogół badanych	8,42 (2,975)	4,99 (4,069)	6,29 (3,528)	2,36 (2,602)
I tura 2010 wyborcy Bronisława Komorowskiego	7,63 (3,053)	5,48 (3,949)	5,62 (3,309)	1,76 (1,836)
I tura 2010 wyborcy Jarosława Kaczyńskiego	9,67 (2,173)	4,33 (4,054)	7,68 (3,334)	3,46 (3,250)
I tura 2010 wyborcy Grzegorza Napieralskiego	7,95 (2,706)	3,95 (3,412)	5,64 (3,476)	1,70 (1,911)
II tura 2010 wyborcy Bronisława Komorowskiego	7,48 (3,057)	5,55 (3,982)	5,62 (3,298)	1,77 (1,838)
II tura 2010 wyborcy Jarosława Kaczyńskiego	9,70 (4,46)	4,46 (4,084)	7,52 (3,473)	3,44 (3,312)
II tura 2005 wyborcy Donalda Tuska	7,41 (3,139)	5,17 (4,016)	5,37 (3,362)	1,76 (1,813)
II tura 2005 wyborcy Lecha Kaczyńskiego	9,57 (2,334)	4,55 (4,072)	7,50 (3,392)	3,27 (3,200)
W nawiasach odchylenia standardowe				

W I turze tegorocznych wyborów prezydenckich elektoraty Bronisława Komorowskiego i Grzegorza Napieralskiego zajmują niemal jednakowe stanowiska we wszystkich kwestiach, z wyjątkiem podatków; w tej sprawie elektorat Napieralskiego bardziej skłania się ku większemu obciążeniu osób lepiej zarabiających. Bliskość poglądów na większość kwestii pozwala zrozumieć, dlaczego wyborcy Grzegorza Napieralskiego poparli w II turze Bronisława Komorowskiego. Elektorat Jarosława Kaczyńskiego prezentuje niemal skrajne poglądy, jeśli chodzi o prywatyzację (ze średnią 9,67 praktycznie całkowicie popiera konieczność zachowania większości przedsiębiorstw w rękach państwa). Także w kwestii polityki naszego kraju wobec UE wyborcy Kaczyńskiego są nieco bardziej radykalni niż elektoraty pozostałych dwóch kandydatów.

W II turze tegorocznych wyborów prezydenckich poglądy wyborców obu kandydatów praktycznie się nie zmieniły.

Stanowiska elektoratów wobec poszczególnych kwestii nie pozwalają wyjaśnić, dlaczego część wyborców Lecha Kaczyńskiego poparła w 2010 roku Bronisława Komorowskiego. Elektorat obu braci Kaczyńskich jest do siebie podobny we wszystkich kwestiach. Również elektorat Bronisława Komorowskiego nie różni się znacznie od elektoratu Donalda Tuska z 2005 roku.

POSTRZEGANIE RÓŻNIC MIĘDZY KANDYDATAMI W WYBORACH PREZYDENCKICH I ICH UGRUPOWANAMI POLITYCZNYMI A UDZIAŁ W WYBORACH

Analiza autoidentyfikacji na osi lewica–prawica oraz na osi Polska solidarna – Polska liberalna pozwala wykazać pewne różnice między kandydatami, ale nie są one bardzo duże. Warto więc sprawdzić, czy respondenci dostrzegali różnice programowe między kandydatami startującymi w ostatnich wyborach prezydenckich oraz między partiami politycznymi (należy pamiętać, że 27% elektoratu głosowało kierując się przynależnością partyjną kandydata, a nie jego osobą).

Tabela 12

Czy, Pana(i) zdaniem, między partiami są / między kandydatami były różnice programowe?	Między partiami politycznymi	Między kandydatami startującymi w ostatnich wyborach prezydenckich
	w procentach	
1 Są (były) różnice	43	40
2	19	20
3	18	19
4	6	6
5 Nie ma (nie było) różnic	6	5
Trudno powiedzieć	8	10

Ankietowani w mniejszym lub większym stopniu dostrzegają różnice zarówno między kandydatami, którzy startowali w wyborach prezydenckich, jak i między partiami, które reprezentowali: 43% zdecydowanie widzi różnice między partiami, a 40% – między kandydatami.

Postrzeganie różnic między kandydatami czy partiami może mieć wpływ na uczestnictwo w wyborach. Osoby, które nie dostrzegają różnic programowych między kandydatami czy partiami, mogą być mniej skłonne do udziału w wyborach, ponieważ wygrana jednego czy drugiego kandydata nie oznacza dla nich żadnych zmian. Osoby te są

indyferentne wobec przedstawionych opcji i nie potrafią dokonać wyboru, w związku z tym często nie głosują. Szczegółowa analiza zależności między postrzeganiem różnic między partiami i kandydatami a udziałem w I i II turze wyborów prezydenckich pokazuje, że zmienna ta w niewielkim stopniu wpływa na uczestnictwo w wyborach.

Tabela 13

Czy, Pana(i) zdaniem, między kandydatami startującymi w ostatnich wyborach prezydenckich były różnice programowe?	Czy brał(a) Pan(i) udział w I turze wyborów prezydenckich 20 czerwca 2010 roku?		Czy brał(a) Pan(i) udział w II turze wyborów prezydenckich 4 lipca 2010 roku?	
	Tak	Nie	Tak	Nie
	w procentach			
1 Między kandydatami były różnice programowe	68	32	72	28
2	78	22	78	22
3	66	34	65	35
4	62	38	65	35
5 Między kandydatami nie było różnic programowych	66	34	62	38
Trudno powiedzieć	48	52	52	48
Odmowa odpowiedzi	33	67	33	67

Niezależnie od postrzeganej różnicy między kandydatami, większość badanych (od 62% do 78% w I turze i od 62% do 78% w II turze) brała udział w wyborach. Odsetek niegłosujących jest znacząco większy jedynie w przypadku respondentów, którzy udzielili odpowiedzi „trudno powiedzieć” (52% z nich nie głosowało w I turze, a 48% w II).

Również postrzeganie różnic między partiami nie wyjaśnia, dlaczego niektórzy nie wzięli udziału w wyborach.

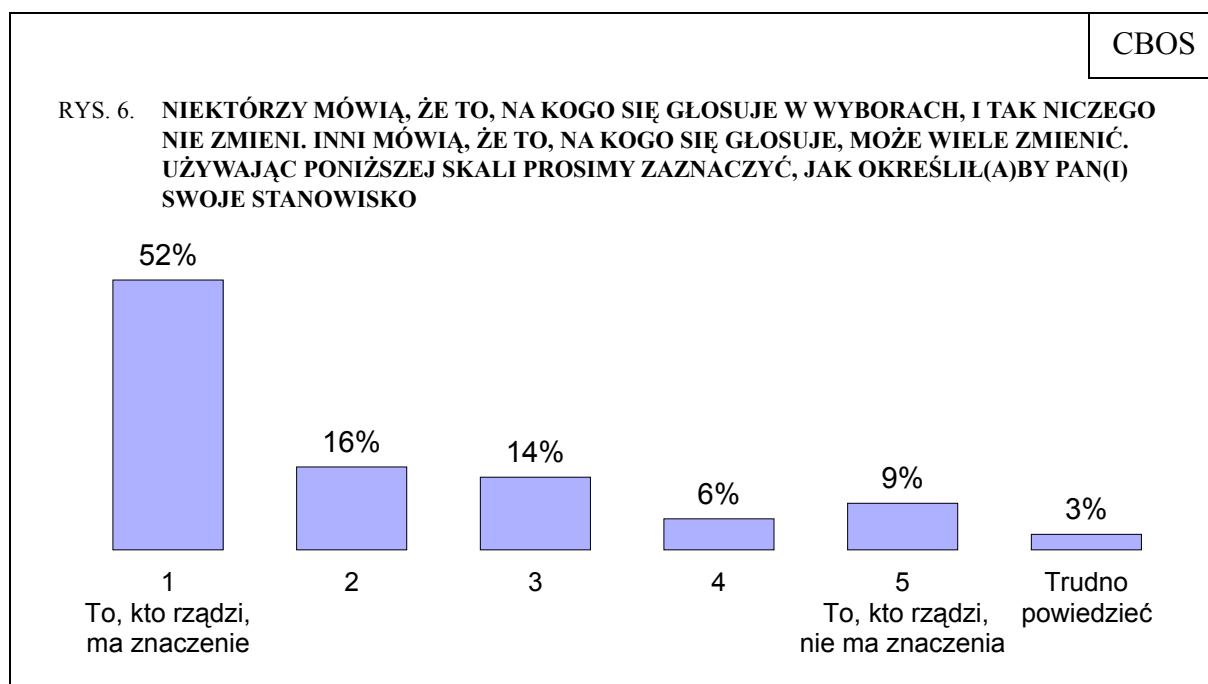
Tabela 14

Czy, Pana(i) zdaniem, w programach prezentowanych przez różne partie polityczne są istotne różnice?	Czy brał(a) Pan(i) udział w I turze wyborów prezydenckich 20 czerwca 2010 roku?		Czy brał(a) Pan(i) udział w II turze wyborów prezydenckich 4 lipca 2010 roku?	
	Tak	Nie	Tak	Nie
	w procentach			
1 Między partiami są różnice programowe	69	31	73	27
2	72	28	75	25
3	69	31	66	34
4	57	43	62	38
5 Między partiami nie ma różnic programowych	62	38	58	42
Trudno powiedzieć	53	47	53	47

Postrzeganie różnic między partiami nie wyjaśnia absencji w I i II turze – odsetek niegłosujących nie różni się w zależności od stopnia postrzegania tych różnic. Najwięcej niegłosujących w I turze wyborów wybrało wartość 4 na skali, a w II turze – wartość 5. Jednak najliczniejsza grupa niegłosujących w obu turach wskazała odpowiedź „trudno powiedzieć” (47%).

ALIENACJA POLITYCZNA A UDZIAŁ W WYBORACH

Mimo iż respondenci dostrzegają różnice programowe między partiami czy kandydatami startującymi w tegorocznych wyborach prezydenckich, nie wpływa to na ich skłonność do głosowania. Być może sądzą, że to, kto sprawuje władzę w kraju, nie ma większego znaczenia.

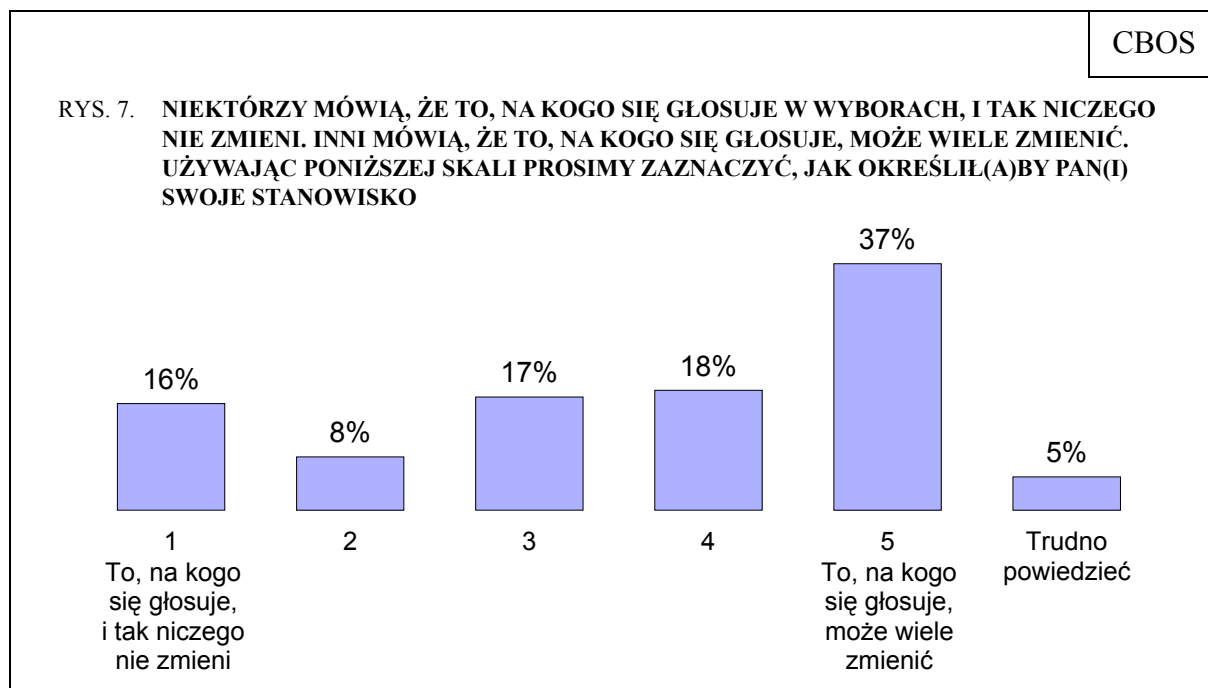
Połowa respondentów (52%) uważa, że to, kto rządzi, ma znaczenie (wybiera wartość 1 na skali). Jedynie co jedenasty (9%) sądzi, że nie ma znaczenia, kto jest u władzy (wartość 5). Pozostali sytuują swoje poglądy między tymi skrajnościami. Fakt, iż wyborca uważa, że to, kto rządzi, ma znaczenie, w pewnym stopniu wpływa na jego skłonność do głosowania.

Tabela 15

Niektórzy mówią, że to, na kogo się głosuje w wyborach, i tak niczego nie zmieni. Inni mówią, że to, na kogo się głosuje, może wiele zmienić. Używając poniższej skali prosimy zaznaczyć, jak określił(a)by Pan(i) swoje stanowisko	Czy brał(a) Pan(i) udział w I turze wyborów prezydenckich 20 czerwca 2010?		Czy brał(a) Pan(i) udział w II turze wyborów prezydenckich 4 lipca 2010?	
	Tak	Nie	Tak	Nie
	w procentach			
1 To, kto rządzi, ma znaczenie	70	30	73	27
2	67	33	65	35
3	69	31	72	28
4	52	48	51	49
5 To, kto rządzi, nie ma znaczenia	46	54	52	48
Trudno powiedzieć	33	67	33	67

Wśród osób uważających, że to, kto rządzi, nie ma znaczenia, ponad połowę (54%) stanowią te, które nie brały udziału w I turze wyborów. Poziom absencji wśród osób, które sądzą, że to, kto rządzi, ma znaczenie, wynosi 30%, co oznacza, iż wraz ze spadkiem znaczenia przypisywanego temu, kto rządzi, liczba niegłosujących wzrasta o 24 punkty procentowe. Jednocześnie wraz ze spadkiem znaczenia tego, kto jest u władzy, stopniowo zmniejsza się liczba osób głosujących. Oznacza to, że zmienna ta różnicuje głosujących i niegłosujących.

Respondenci odpowiadali też na pytanie, czy to, na kogo się głosuje, może coś zmienić. Brak wiary w to, że zmiana kandydata czy partii sprawujących władzę niesie za sobą pozytywne (bądź negatywne) skutki, sprzyja absencji wyborczej.

Niemal dwie piąte respondentów (37%) uważa, że to, na kogo się głosuje, może wiele zmienić, co szósty (16%) jest zdania, że to niczego nie zmieni, a wśród pozostałych przewagę mają ci, którzy wierzą, że zmiana władz pociąga za sobą inne zmiany.

Respondenci przekonani, że to, na kogo się głosuje, może wiele zmienić, są znacznie bardziej skłonni do uczestniczenia w wyborach niż ci, którzy sądzą, że nie zmieni to niczego.

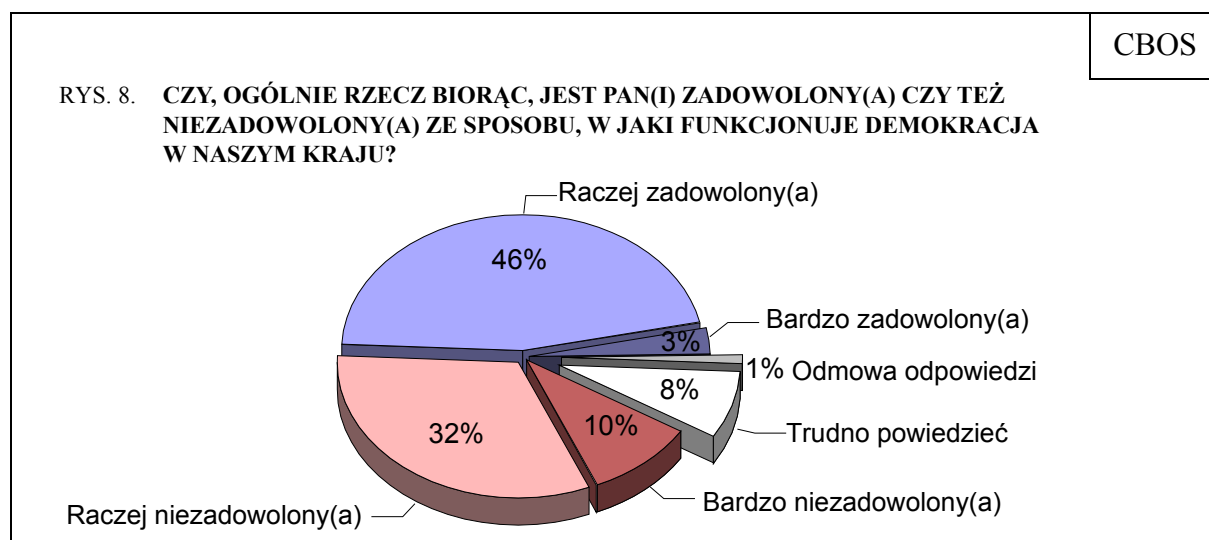
Tabela 16

Niektórzy mówią, że to, na kogo się głosuje w wyborach, i tak niczego nie zmieni. Inni mówią, że to, na kogo się głosuje, może wiele zmienić. Używając poniższej skali prosimy zaznaczyć, jak określił(a)by Pan(i) swoje stanowisko	Czy brał(a) Pan(i) udział w I turze wyborów prezydenckich 20 czerwca 2010?		Czy brał(a) Pan(i) udział w II turze wyborów prezydenckich 4 lipca 2010?	
	Tak	Nie	Tak	Nie
	w procentach			
1 To, na kogo się głosuje, i tak niczego nie zmieni	51	49	55	45
2	50	50	46	54
3	65	35	67	33
4	73	27	73	27
5 To, na kogo się głosuje, może wiele zmienić	77	23	80	20
Trudno powiedzieć	51	49	51	49

Jedynie 23% osób zgadzających się z opinią, że to, na kogo się głosuje, może wiele zmienić, nie wzięło udziału w I turze, podczas gdy wśród tych, którzy są przeświadczeni, że to niczego nie zmieni – prawie połowa (49%); w II turze odpowiednio: 20% i 45%.

OCENY DEMOKRACJI A DECYZJE WYBORCZE

Częstym wyjaśnieniem absencji wyborczej jest zadowolenie z demokracji.

Spośród respondentów, którzy mają sprecyzowane opinie na temat funkcjonowania demokracji w Polsce, niewielu wybiera skrajne postawy (tylko 3% jest bardzo zadowolonych i 10% bardzo niezadowolonych), prawie połowa zaś (46%) jest raczej zadowolona, a prawie jedna trzecia (32%) raczej niezadowolona.

Zadowolenie z demokracji nie jest skorelowane w sposób istotny statystycznie z udziałem w I i II turze wyborów, natomiast różnicuje elektoraty kandydatów z II tury (tu korelacja wynosi 0,306, przy istotności statystycznej $p < 0,001$).

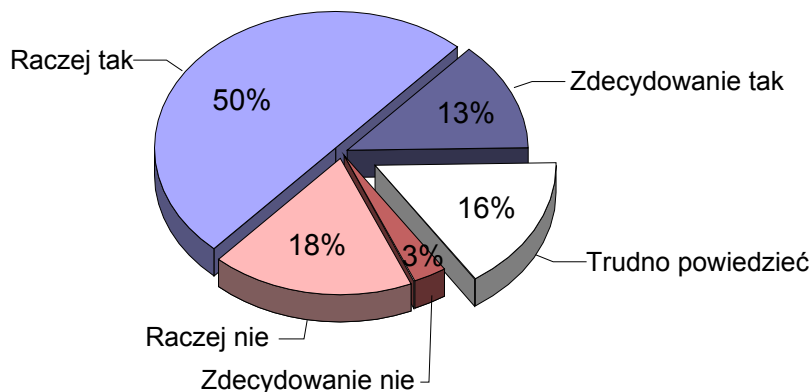
Tabela 17

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) z funkcjonowania demokracji w Polsce?	Na kogo Pan(i) głosował(a) w II turze wyborów prezydenckich 4 lipca 2010?	
	Na Bronisława Komorowskiego	Na Jarosława Kaczyńskiego
	w procentach	
Bardzo zadowolony(a)	4	1
Raczej zadowolony(a)	64	35
Raczej niezadowolony(a)	27	50
Bardzo niezadowolony(a)	6	14

Prawie dwie trzecie wyborców Bronisława Komorowskiego z II tury wyborów (64%) jest raczej zadowolonych z funkcjonowania demokracji w Polsce. Opinię tę podziela tylko 35% wyborców Jarosława Kaczyńskiego. Połowa jego elektoratu zaś (50%) jest raczej niezadowolona z demokracji w naszym kraju. Odsetek ten jest prawie dwukrotnie większy niż odsetek raczej niezadowolonych z tego wyborców Bronisława Komorowskiego. Również grupa bardzo niezadowolonych z funkcjonowania demokracji w Polsce jest dwukrotnie większa wśród wyborców kandydata PiS (14%) niż wyborców kandydata PO (6%).

Odpowiedzi na inne pytania dotyczące zadowolenia z demokracji także różnicują elektoraty obu kandydatów z II tury wyborów prezydenckich. Mimo iż zdaniem większości ankietowanych (63%) demokracja jest najlepszą możliwą formą rządów, jedna piąta (21%) nie postrzega demokracji jako najlepszego rozwiązania, a co szósty respondent (16%) nie ma w tej kwestii wyrobionej opinii.

RYS. 9. CZY ZGADZA SIĘ PAN(I) CZY TEŻ NIE ZGADZA ZE STWIERDZENIEM, ŻE DEMOKRACJA MA PRZEWAGĘ NAD WSZELKIMI INNYMI FORMAMI RZĄDÓW?

Postrzeganie demokracji jako najlepszego systemu sprawowania władzy tylko nieznacznie różnicuje elektoraty Bronisława Komorowskiego i Jarosława Kaczyńskiego (korelacja wynosi 0,155, a istotność statystyczna $p < 0,001$).

Tabela 18

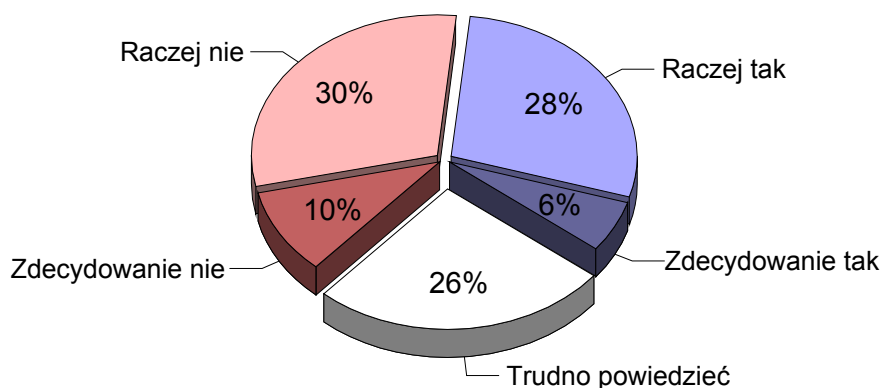
Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Na kogo Pan(i) głosował(a) w II turze wyborów prezydenckich 4 lipca 2010?	
	Na Bronisława Komorowskiego	Na Jarosława Kaczyńskiego
	w procentach	
Zdecydowanie tak	19	10
Raczej tak	61	60
Raczej nie	18	24
Zdecydowanie nie	2	6

Pominięto „trudno powiedzieć”

Różnice między elektoratami widoczne są przede wszystkim w skrajnych odpowiedziach. Jedna piąta wyborców Bronisława Komorowskiego (19%) uważa, że demokracja jest zdecydowanie najlepszym systemem. To samo twierdzi 10% wyborców Jarosława Kaczyńskiego. Elektorat Kaczyńskiego częściej niż Komorowskiego postrzega demokrację jako zdecydowanie nie najlepszą formę rządów (odpowiednio: 6% i 2%).

Mimo iż większość respondentów jest przekonanych, że demokracja jest najlepszym systemem, jedna trzecia (34%) uważa, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne.

RYS. 10. CZY ZGADZA SIĘ PAN(I) CZY TEŻ NIE ZGADZA ZE STWIERDZENIEM, ŻE NIEKIEDY RZĄDY NIEDEMOKRATYCZNE MOGĄ BYĆ BARDZIEJ POŻĄDANE NIŻ RZĄDY DEMOKRATYCZNE?

Ze stwierdzeniem, że czasem rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane, nie zgadza się dwie piąte ankietowanych (40%, w tym 10% zdecydowanie). Ta zmienna różnicuje elektoraty Bronisława Komorowskiego i Jarosława Kaczyńskiego w niewielkim stopniu (korelacja wynosi $-0,139$, $p < 0,01$).

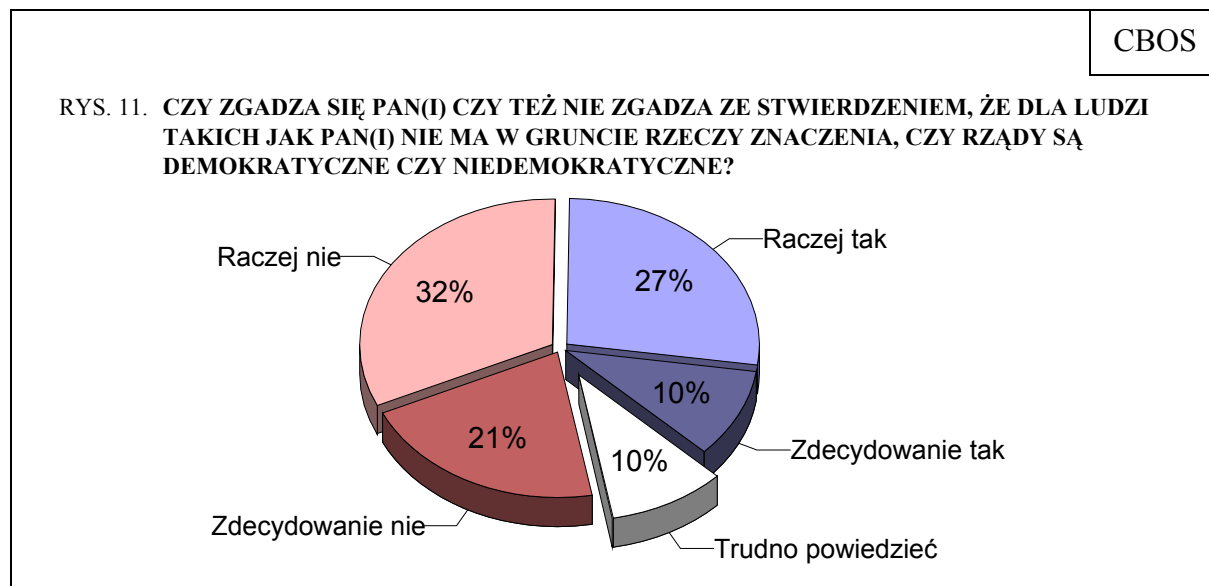
Tabela 19

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?	Na kogo Pan(i) głosował(a) w II turze wyborów prezydenckich 4 lipca 2010?	
	Na Bronisława Komorowskiego	Na Jarosława Kaczyńskiego
	w procentach	
Zdecydowanie tak	6	11
Raczej tak	40	42
Raczej nie	38	42
Zdecydowanie nie	16	5

Pominięto „trudno powiedzieć”

Podobnie jak w przypadku postrzegania demokracji jako najlepszego systemu, także i tutaj elektoraty poszczególnych kandydatów różnią się przede wszystkim skrajnymi odpowiedziami – 6% wyborców Bronisława Komorowskiego i 11% wyborców Jarosława Kaczyńskiego zdecydowanie zgadza się ze stwierdzeniem, że czasem rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne. Opinii tej zdecydowanie nie podziela 16% wyborców Bronisława Komorowskiego i 5% wyborców Jarosława Kaczyńskiego.

Respondenci odpowiadając na kolejne pytanie, czy dla ludzi takich jak oni nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy system jest demokratyczny czy też niedemokratyczny, w większości (53%) nie zgadzają się z tym stwierdzeniem.

Mimo iż ponad jedna trzecia respondentów (37%) uważa, że nie ma znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne, różnice w tej kwestii między elektoratami są nieznaczne.

Tabela 20

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?	Na kogo Pan(i) głosował(a) w II turze wyborów prezydenckich 4 lipca 2010?	
	Na Bronisława Komorowskiego	Na Jarosława Kaczyńskiego
	w procentach	
Zdecydowanie tak	9	11
Raczej tak	28	28
Raczej nie	33	44
Zdecydowanie nie	30	18

Pominięto „trudno powiedzieć”

Rozkład odpowiedzi na to pytanie w elektoratach Bronisława Komorowskiego i Jarosława Kaczyńskiego jest porównywalny. Nieco większy odsetek wyborców Jarosława Kaczyńskiego raczej nie zgadza się z tym stwierdzeniem (44% wobec 33% wyborców Komorowskiego, którzy wybrali tę odpowiedź), natomiast więcej wyborców Bronisława Komorowskiego zdecydowanie się nie zgadza (30% wobec 18% wyborców Kaczyńskiego). Zależność ta jest jednak nieistotna statystycznie.

Katastrofa pod Smoleńskiem w pewnym stopniu wpłynęła na ostatnie wybory prezydenckie, jednak jej wpływu nie należy przeceniać. Wpływ tragedii dotyczył przede wszystkim kandydatów i kampanii, w mniejszym stopniu wyborców. Stosunkowo niewielki odsetek ankietowanych uważa, że to wydarzenie zmieniło polską politykę bądź ich stosunek do polityki. Przedstawione analizy pokazują, że tegoroczne wybory prezydenckie zdają się podlegać tym samym prawom, co wcześniejsze wybory tego typu.

Elektorat Donalda Tuska z 2005 roku został przejęty przez Bronisława Komorowskiego, większość wyborców Lecha Kaczyńskiego oddała głos na jego brata, jednak część elektoratu tragicznie zmarłego prezydenta poparła innych kandydatów, w tym Bronisława Komorowskiego. Kandydat PO zyskał w II turze znaczną część głosów innych kandydatów. Także większość osób, które nie wzięły udziału w wyborach, deklaruje, że poparłaby kandydata Platformy. Zaskakujący może być fakt, że do głosowania na Jarosława Kaczyńskiego przyznaje się mniej osób, niż w rzeczywistości na niego głosowało. Różnica między wynikiem obu kandydatów jest większa niż według danych oficjalnych. To jednak temat na odrębną analizę.

Opracowała
Marta ŻERKOWSKA-BALAS

Tabela 1

		Na kogo Pan(i) głosował(a) w I turze wyborów prezydenckich 20 czerwca?					
		Marek Jurek	Jarosław Kaczyński	Bronisław Komorowski	Janusz Korwin-Mikke	Andrzej Lepper	Grzegorz Napieralski
		%	%	%	%	%	%
Ogółem		0	32	43	2	1	15
Płeć	Mężczyźni	1	28	44	3	0	14
	Kobiety		36	41	1	0	16
Wiek	18-24 lata		30	41	8	2	14
	25-34		13	46	1	1	33
	35-44		29	46	1	1	14
	45-54	1	27	46	2		14
	55-64	0	41	38			13
	65 lat i więcej		48	39	1		6
Miejsce zamieszkania	Wieś	1	41	32	1	0	16
	Miasto do 20 tys.		49	25			18
	20-100 tys.		23	49	5	2	13
	101-500 tys.		21	58	2		15
	501 tys. i więcej mieszk.	1	24	55	1		13
Wykształcenie	Podstawowe		48	35	1	1	10
	Zasadnicze zawodowe	1	41	35	1	1	13
	Średnie	0	26	47	3	0	16
	Wyższe	1	16	51	2		24
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	2	15	65			12
	Średni personel, technicy		16	51			27
	Pracownicy adm.-biurowi		19	52	2		17
	Pracownicy usług		26	36			30
	Robotnicy wykwalifikowani		26	47		2	17
	Robotnicy niewykwalifik.	2	36	34		4	19
	Rolnicy		51	20			12
Pracujący na własny rach.		24	51	7		9	
Bierni zawodowo	Renciści	1	42	32	4		6
	Emeryci		45	39			10
	Uczniowie i studenci		18	44	9		23
	Bezrobotni		41	32	6	2	16
	Gospodynie domowe i inni		37	45	3		16
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	1	23	48			16
	spółce właścicieli prywatnych i państwa		21	50	2	2	22
	sekt. pryw. poza rolnict.	1	21	48	2	1	19
	prywatnym gosp. rolnym		47	25			12
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł		50	21	2	2	13
	501-750	1	35	35	5		19
	751-1000	1	36	40			20
	1001-1500		31	45		1	15
	Powyżej 1500 zł	1	20	56	2		17
Ocena własnych war. mater.	Złe	1	44	31	4	1	12
	Średnie		34	41		0	15
	Dobre	1	27	47	3	0	17
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tyg.	3	67	26			
	Raz w tygodniu	0	42	35	2	0	13
	1-2 razy w mies.		23	46			23
	Kilka razy w roku	0	20	52	3	1	18
W ogóle nie uczestniczy		3	66	1		19	
Poglądy polityczne	Lewica		11	41	1	1	40
	Centrum		28	50	2	1	12
	Prawica	1	47	40	2		5
	Trudno powiedzieć		37	36	2		9

Tabela 1 cd.

		Na kogo Pan(i) głosował(a) w I turze wyborów prezydenckich 20 czerwca?					Liczba osób
		Andrzej Olechowski	Waldemar Pawlak	Bogusław Ziętek	Trudno powiedzieć	Odmowa odpowiedzi	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		1	2	0	1	3	595
Płeć	Mężczyźni	2	4		1	3	278
	Kobiety	0	1	0	1	3	316
Wiek	18-24 lata	4	1				61
	25-34		3	2	2		94
	35-44	1	4		2	2	85
	45-54	2				8	123
	55-64	2	3		0	3	113
	65 lat i więcej		1		2	3	119
Miejsce zamieszkania	Wieś	1	3	0	2	3	213
	Miasto do 20 tys.	2	1	1		3	70
	20-100 tys.	3			1	5	115
	101-500 tys.		3			1	106
	501 tys. i więcej mieszk.	1	2			3	89
Wykształcenie	Podstawowe	1			2	3	126
	Zasadnicze zawodowe	1	3		1	4	133
	Średnie	1	3	0	0	3	226
	Wyższe	2	2	0	1	1	110
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	2	4			1	52
	Średni personel, technicy		3		2		24
	Pracownicy adm.-biurowi	1		1	2	6	49
	Pracownicy usług		3	2		3	48
	Robotnicy wykwalifikowani		1			7	62
	Robotnicy niewykwalifik.					5	29
	Rolnicy		13			3	30
Bierni zawodowo	Pracujący na własny rach.	3			6		27
	Renciści		2		3	10	38
	Emeryci	1	2		1	1	150
	Uczniowie i studenci	6					35
	Bezrobotni					3	25
Pracuje w:	Gospodynie domowe i inni						27
	inst. państw., publicznej	3	4	1	1	4	101
	spółce właścicieli prywatnych i państwa				2	1	60
	sekt. pryw. poza rolnict. prywatnym gosp. rolnym	1	1	1	1	4	126
Dochody na jedną osobę	prywatnym gosp. rolnym		13			3	30
	Do 500 zł		3		3	6	81
	501-750	1	1	1	1	1	82
	751-1000		2		0	1	109
	1001-1500	2	3		1	1	108
Powyżej 1500 zł	1	1			1	103	
Ocena własnych war. mater.	Złe		2			5	73
	Średnie	1	2	1	1	4	270
	Dobre	2	2		1	1	252
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tyg.					4	28
	Raz w tygodniu	1	2	0	1	3	300
	1-2 razy w mies.	1	3	1	1	1	85
	Kilka razy w roku	1	3			2	128
	W ogóle nie uczestniczy	2			2	7	55
Poglądy polityczne	Lewica	1	3		0	1	128
	Centrum	2	1	0	1	3	192
	Prawica	0	2		0	2	204
	Trudno powiedzieć	1	3	1	4	7	71

Tabela 2

		Na kogo Pan(i) głosował(a) w II turze wyborów prezydenckich 4 lipca?					Liczba osób
		Na Bronisława Komorowskiego	Na Jarosława Kaczyńskiego	Oddał(e)m głos nieważny, na żadnego z nich	Trudno powiedzieć	Odmowa odpowiedzi	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		59	37	1	1	2	612
Płeć	Mężczyźni	63	32	2	1	2	278
	Kobiety	55	41	0	0	3	334
Wiek	18-24 lata	63	37				70
	25-34	78	17	2	2	2	89
	35-44	62	35			3	91
	45-54	57	37	1		6	118
	55-64	55	42	2	0	0	118
	65 lat i więcej	46	50	2	1	2	125
Miejsce zamieszkania	Wieś	47	48	0	1	4	224
	Miasto do 20 tys.	43	56			2	65
	20-100 tys.	65	31	2		2	116
	101-500 tys.	73	24	2	0	1	114
	501 tys. i więcej mieszk.	74	22	1		3	92
Wykształcenie	Podstawowe	46	50		1	3	139
	Zasadnicze zawodowe	49	46	1	1	3	131
	Średnie	63	32	2		2	228
	Wyższe	77	21	1	0	1	114
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	81	18			1	55
	Średni personel, technicy	76	16	9			21
	Pracownicy adm.-biurowi	72	23			4	47
	Pracownicy usług	64	30	3		3	46
	Robotnicy wykwalifikowani	57	40			2	58
	Robotnicy niewykwalifik.	49	46			5	29
	Rolnicy	36	58			7	33
	Pracujący na własny rach.	66	28		6		27
Bierni zawodowo	Renciści	54	39		2	5	40
	Emeryci	49	48	2		1	160
	Uczniowie i studenci	72	28				36
	Bezrobotni	50	42		2	5	30
	Gospodynie domowe i inni	60	40				30
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	66	28	2		4	97
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	72	25	2		2	56
	sekt. pryw. poza rolnict.	67	30	1	1	1	125
	prywatnym gosp. rolnym	41	53			7	33
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	38	58		2	2	83
	501-750	49	48	1		1	85
	751-1000	57	40	1		2	114
	1001-1500	61	35	3		1	113
	Powyżej 1500 zł	77	20	1	1	1	106
Ocena własnych war. mater.	Złe	49	46	1		4	80
	Średnie	53	42	1	1	3	279
	Dobre	68	29	1	1	1	252
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	28	65	3		3	30
	Raz w tygodniu	49	48		1	2	310
	1-2 razy w miesiącu	63	34	1		3	81
	Kilka razy w roku	72	23	3	0	1	130
	W ogóle nie uczestniczy	89	4	3		4	61
Poglądy polityczne	Lewica	80	16	4			122
	Centrum	65	31			4	193
	Prawica	44	53	1	0	2	205
	Trudno powiedzieć	51	43		3	3	91

Tabela 3

		Czy katastrofa pod Smoleńskiem wpłynęła na Pana(i) stosunek do polityki?					Liczba osób
		Tak, w bardzo dużym stopniu	Tak, w dość dużym stopniu	Tak, ale w niewielkim stopniu	Nie, w ogóle nie wpłynęła	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		5	9	22	60	4	898
Płeć	Mężczyźni	3	8	24	63	2	425
	Kobiety	6	11	20	57	6	472
Wiek	18-24 lata	1	9	24	65	2	121
	25-34	2	7	18	72	1	164
	35-44	3	7	28	60	3	137
	45-54	4	10	22	61	3	162
	55-64	7	11	23	53	7	149
	65 lat i więcej	10	14	18	50	8	166
Miejsce zamieszkania	Wieś	6	11	23	55	5	345
	Miasto do 20 tys.	4	9	24	59	4	117
	20-100 tys.	5	10	21	61	4	169
	101-500 tys.	3	6	20	66	4	145
	501 tys. i więcej mieszk.	4	11	17	67	1	120
Wykształcenie	Podstawowe	6	13	21	53	8	227
	Zasadnicze zawodowe	7	7	18	64	4	229
	Średnie	3	10	24	60	3	306
	Wyższe	1	6	25	66	2	136
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	1	6	19	71	3	65
	Średni personel, technicy	7	13	16	64		29
	Pracownicy adm.-biurowi	1	6	34	57	1	60
	Pracownicy usług	5	17	17	59	2	68
	Robotnicy wykwalifikowani	1	5	19	75	1	108
	Robotnicy niewykwalifik.	9	8	26	55	2	50
	Rolnicy	8	9	28	50	5	48
	Pracujący na własny rach.	3	6	26	66		36
Bierni zawodowo	Renciści	4	15	27	45	9	62
	Emeryci	8	12	21	52	7	200
	Uczniowie i studenci		11	18	69	3	70
	Bezrobotni	10	10	11	67	3	50
	Gospodynie domowe i inni		4	27	59	10	51
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	5	5	26	61	3	127
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	1	8	17	73	1	85
	sekt. pryw. poza rolnict.	3	10	23	65	0	195
	prywatnym gosp. rolnym	8	8	29	53	2	48
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	7	12	20	56	4	144
	501-750	6	12	26	54	2	127
	751-1000	5	9	28	55	4	167
	1001-1500	5	11	21	60	4	150
	Powyżej 1500 zł	4	3	20	70	3	131
Ocena własnych war. mater.	Złe	6	9	20	61	4	132
	Średnie	4	13	20	59	4	412
	Dobre	4	6	24	61	4	354
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	8	16	24	39	13	39
	Raz w tygodniu	6	13	22	54	5	414
	1-2 razy w miesiącu	4	9	31	55	2	133
	Kilka razy w roku	2	4	17	75	3	204
	W ogóle nie uczestniczy	6	5	19	69	1	107
Poglądy polityczne	Lewica	3	8	25	60	4	163
	Centrum	4	6	20	68	2	296
	Prawica	8	15	25	51	2	269
	Trudno powiedzieć	3	9	17	62	10	170

Tabela 4

		W niektórych krajach demokratycznych, takich jak np. Belgia czy Australia, jest obowiązek uczestnictwa w wyborach pod karą grzywny. Gdyby tak było w Polsce, to na którego kandydata zdecydował(a)by się Pan(i) oddać swój głos w II turze wyborów prezydenckich?				Liczba osób
		Jarosław Kaczyński	Bronisław Komorowski	Nie głosował(a)bym, mimo zagrożenia karą grzywny	Oddał(a)bym głos nieważny	
		%	%	%	%	
Ogółem		35	54	9	2	264
Płeć	Mężczyźni	34	52	9	4	138
	Kobiety	35	56	9		126
Wiek	18-24 lata	42	45	9	5	43
	25-34	30	65	4		72
	35-44	40	52	7	2	44
	45-54	31	51	14	4	39
	55-64	31	59	7	3	26
	65 lat i więcej	34	45	18	2	40
Miejsce zamieszkania	Wieś	30	57	11	2	108
	Miasto do 20 tys.	41	49	5	5	51
	20-100 tys.	29	57	14		51
	101-500 tys.	43	50	6		27
	501 tys. i więcej mieszk.	44	48	4	4	27
Wykształcenie	Podstawowe	37	51	11	1	79
	Zasadnicze zawodowe	34	50	13	3	91
	Średnie	34	58	5	2	74
	Wyższe	30	65		5	20
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	17	83			9
	Średni personel, technicy	28	72			8
	Pracownicy adm.-biurowi	31	61		8	13
	Pracownicy usług	45	52	4		20
	Robotnicy wykwalifikowani	31	61	7	1	47
	Robotnicy niewykwalifik.	20	68	8	5	19
	Rolnicy	64	19	11	6	12
Pracujący na własny rach.	18	69	13		9	
Bierni zawodowo	Renciści	34	49	18		21
	Emeryci	31	48	18	2	41
	Uczniowie i studenci	36	51	10	4	27
	Bezrobotni	35	55	5	5	19
	Gospodynie domowe i inni	58	34	8		19
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	30	70			29
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	26	67	3	4	27
	sekt. pryw. poza rolnict.	29	61	7	2	66
	prywatnym gosp. rolnym	52	24	18	6	13
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	44	48	7	2	59
	501-750	30	60	10		43
	751-1000	46	44	7	3	52
	1001-1500	29	60	11		32
	Powyżej 1500 zł	26	66	3	4	22
Ocena własnych war. mater.	Złe	43	43	11	3	48
	Średnie	28	58	13	2	120
	Dobre	39	54	4	3	96
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	53	24	23		8
	Raz w tygodniu	32	56	9	3	98
	1-2 razy w miesiącu	43	46	9	2	47
	Kilka razy w roku	24	65	7	4	68
	W ogóle nie uczestniczy	45	45	11		44
Poglądy polityczne	Lewica	32	54	8	5	40
	Centrum	34	55	10	2	94
	Prawica	41	55	2	2	58
	Trudno powiedzieć	31	52	15	2	73

Tabela 5

		Na kogo Pan(i) głosował(a) w II turze wyborów prezydenckich w 2005 roku?					Liczba osób
		Na Lecha Kaczyńskiego	Na Donalda Tuska	Oddał(a)m głos nieważny, na żadnego z nich	Nie pamiętam	Odmowa odpowiedzi	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		47	49	0	3	1	525
Płeć	Mężczyźni	42	55	0	2	2	242
	Kobiety	51	44	0	5		283
Wiek	18-24 lata	34	66				15
	25-34	31	66		4		83
	35-44	41	55		4		92
	45-54	46	44	1	6	3	103
	55-64	60	37		2	0	110
	65 lat i więcej	52	45	1	2		121
Miejsce zamieszkania	Wieś	59	37		4	0	191
	Miasto do 20 tys.	57	39		4		67
	20-100 tys.	42	51	2	4	1	96
	101-500 tys.	34	64		2		92
	501 tys. i więcej mieszk.	29	67			3	79
Wykształcenie	Podstawowe	62	35		3		117
	Zasadnicze zawodowe	57	38		4	1	120
	Średnie	41	52	1	4	2	183
	Wyższe	28	70		2		105
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	29	69		1		50
	Średni personel, technicy	30	60	10			19
	Pracownicy adm.-biurowi	36	57		6		42
	Pracownicy usług	50	39		5	6	41
	Robotnicy wykwalifikowani	39	52		6	3	49
	Robotnicy niewykwalifik.	63	29		8		27
	Rolnicy	74	26				26
	Pracujący na własny rach.	40	60				25
Bierni zawodowo	Renciści	43	55		2		39
	Emeryci	55	42		4		150
	Uczniowie i studenci	22	78				8
	Bezrobotni	38	58		3		21
	Gospodynie domowe i inni	56	44				28
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	44	50		5		88
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	29	62	2	5	2	50
	sekt. pryw. poza rolnict.	40	55		3	3	108
	prywatnym gosp. rolnym	73	27				25
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	72	22		6		72
	501-750	54	38	1	7	1	85
	751-1000	47	51		3		109
	1001-1500	48	49	1	2		92
	Powyżej 1500 zł	28	71		1		91
Ocena własnych war. mater.	Złe	58	40	1	1		74
	Średnie	50	44	0	4	2	238
	Dobre	39	57		3		213
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	78	18	4			28
	Raz w tygodniu	58	39		3	0	264
	1-2 razy w miesiącu	46	48		6		73
	Kilka razy w roku	27	70		2	1	104
	W ogóle nie uczestniczy	14	76	2	4	4	55
Poglądy polityczne	Lewica	29	68	1	2		116
	Centrum	48	49		3		150
	Prawica	57	40	1	1	1	195
	Trudno powiedzieć	44	43		11	2	63